

НАЗВИ СТОЛОВОЇ БІЛИЗНИ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ КАРПАТ

Анотація. У статті розглядаються назви, що позначають предмети столової білизни, зібрані автором експедиційним методом в українських говорах Карпат протягом 2002–2006 років. Мовний матеріал аналізується у лінгвогеографічному, лексико-семантичному та етимологічному аспектах.

Ключові слова: діалектні назви, побутова лексика, семантична мікрогрупа, тематична група лексики, українські карпатські говори.

Summary. In the given item the names of table-linen, namely the names of towels, table-cloth and table-napkin, collected in Ukrainian patois from Carpathian Mountains during 2002-2006 are considered. The dialect material has been study by etymological, semantic and area linguistics' aspects.

Key words: everyday vocabulary, dialect lexicon, lexico-semantic group, semantic microgroup, etymology, nomination, Ukrainian Carpathian patois.

Лексико-семантична підгрупа “Назви столової білизни”, що входить до складу тематичної групи “Назви хатніх речей”, об’єднує лексичні одиниці на позначення предметів повсякденного вжитку, які виконують утилітарну функцію. Окремі лексичні одиниці цієї підгрупи були у полі зору діалектологів, зокрема Й.О. Дзедзелівського [ЛАЗО], П.М. Лизанця [Лиз. 1970], В.С. Ващенко [Ващенко], Г. Войтів [Войтів], Л.Тищенко [Тищенко], О.О. Бодника [Бодник], І.О. Федоровської [Федоровська], проте досі нам не доводилось зустрічати окремої праці, предметом вивчення якої була б ця група лексики, що й зумовлює актуальність такого дослідження.

У цій статті спробуємо проаналізувати у лінгвогеографічному, лексико-семантичному та етимологічному аспектах діалектні назви предметів столової білизни, записані нами у 107 говірках Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей.

1. Рушник: *рушнік, р’учник, руч’нік, обрус, убрус, обрус’а, убрус’а, обрус’а, утер’ауник, утир’ал’ник, отир’алник, утер’авало, полотенеце, плат, кенду, рам’ак, руб.* Див. додаток к. 1.

Назва *руч’нік* виступає основним репрезентантом описуваної реалії у північному [Арк., II, 132; ПрП, 142; Грим., 140] та південно-західному наріччях [Жел., 845; ГБ, 213; 311], у говорах останнього зафіксована ще зі значенням ‘перемітка на голову’ [ГМ, 363], ‘перекладина, за яку робітники тримаються руками’ [Гр., IV, 90], у південно-східному це також ‘білий пояс, витканий із ниток, з червоними і синіми смугами по краях’ [ib, 91]. Лексема *руч’нік* об’єднує дві тісно пов’язані архісеми ‘рука, частина тіла’ і ‘шматок полотна’. Їх первинний зв’язок простежимо у говорах російської мови; пор. *руч’єник* ‘простень, початок, полное веретено пряжи, сколько идет её на веретено, сколько можно напрясть и намотать по руке, без отягощения руки пряли’, *руч’нік* (влг., кстр., ниж.) ‘одноручник, малый простень, полу початок, что напрядается на одно веретено; два, три, *руч’ника* ставятся в станочок и сматываются на одно веретено – это простень’ [Даль, IV, 111]. Можливо, первісно *руч’нік* – давня одиниця міри, кількість

пряжі, намотаної на руку ткалі, що використовується для виготовлення полотна. Відома ця назва й іншим слов’янським мовам; пор. бр. *руч’нік*, п. *rečznik*, ч. слц. *ručnik*, болг. діал. *ръченік*, м. *рачник*, хорв. *руч’нік, руч’нік* ‘рушник’ [ЕСУМ, V, 151], можливо, існувало прасл. **ręčьnikъ*.

Паралельно з *руч’нік* у досліджуваних говорах, очевидно, під впливом літературної мови поширився фонетичний варіант *рушнік*. Зауважимо, що у лінгвістичних джерелах II пол. XIX– поч. XX ст. реєструються обидва варіанти: С. Недільський *рушнік* наводить як другорядне з покликанням на поширеніше *руч’нік*, саме його і перекладає німецькою [Жел., 845], І. Верхратський, покликаючись на *руч’нік*, кваліфікує *рушнік* як помилкове [ВхГл, 463], Б. Грінченко засвідчує обидві назви окремими словниковими статтями, диференціюючи їх за територією поширення: *руч’нік* – західне, *рушнік* – центральноукраїнське [Гр., IV, 90–91]. У [СУМ, VIII, 919] як нормативне закріплене тільки *рушник* ‘довгастий шматок тканини для витирання обличчя, тіла, посуду’, ‘шматок декоративної тканини з вишиваним або тканим орнаментом; традиційно використовується для оздоблення житла, в українських народних обрядах’, хоч доцільно було б, на нашу думку, подати й *руч’нік* з ремаркою ‘розмовне’.

У закарпатських говірках для цієї реалії активно вживається слово *обрус* (*убрус*), яке поширене на більшій частині України; пор. *обрус, обруш’а* ‘скатерка’, ‘рушник’ [Жел., 548], ‘намітка, головний убір заміжньої жінки’, ‘скатертина’ [Арк., II, 6; Грим., 105] ‘скатерть’ [Гр., III, 26; Моск., 53]. З цим семантичним навантаженням відоме воно майже у всьому слов’янському обширі; пор. рос. діал. *обрус, обрус’ник* ‘плат, фата, полотенце’ [Даль, I, 616], бр. *абрус* ‘скатерка’, др. *убрусь*, п., ч., слц. *obrus*, болг. *обрус*, слн. діал. *obrús*, і є продовженням праслов’янської форми *obrusъ*, котра виникла у результаті злиття давнього префікса *o-* (прасл. *o, ob, obv* < і.е. *obhi* ‘з, до, через’ [ЕСУМ, IV, 124]) із кореневим етимомом **brouсь*, що від і.е. основи **bher-* ‘різати, дробити, скребти’, ‘стерти’ [ЕСУМ, IV, 144; Ф, III, 108; Вр, 372]. Детально

опрацювавши писемні пам'ятки староукраїнської мови, Г. Войтів припускає, що значення 'рушник', збережене закарпатськими говірками, є первинним, вторинні – 'хустка' та 'скатерка' – розвинулися пізніше на основі головної семи 'поздовжній, подібний до рушника шматок тканини' [Войтів, 56]. Сьогодні в українських говорах значення 'скатерка' слова *обр'ус* домінує, і тільки воно подається у [СУМ, V, 572].

Від *обр'ус* суфіксальним способом утворений діалектний деминутив *обрус'а* (*брус'а*, *обр'ус'а*) < *obrusь-j(a)*, який, за даними лексикографічних джерел, поза межами закарпатського говору не відомий.

Сема 'функціональне призначення предмета' реалізується етимологічно прозорими віддіслівними суфіксальними дериватами *утир'ал'ник*, *ўтер'аўник* (*отир'ал'ник*), що займають невеликі ареали у межах окремих говорів південно-західного; пор. *утир'аўник*, *ўтёрник*, *навтёрач*, *отир'аўник*, *тар'аўник* 'рушник втиратися' [ГМ, 368; ГГ, 194; ПрКД, 467]) та північного наріччя (*утир'ал'ник*, *ўтирал'ник*, *вт'іра́х* 'т.с.' [Арк., I, 79; НОВПП, 142; Грим., 34]). Із цим значенням *утир'альник* реєструється з II пол. XIX ст. лексикографічними працями української [ВхЗн, I, 266] та російської мов; у північних та південних говорах останньої від *терти* паралельно зафіксовані ще складні похідні *рукотер'ь*, *рукотер'ник'ь* 'рушник', 'носовий платок, ручний, кишеньковий' [Даль, III, 111].

Від основи *втирати* 'робити що-небудь (звичайно обличчя, ніс, губи) сухим або чистим, стираючи щось із нього' [СУМ, X, 509] утворене гуцульське *утер'авало*; пор. ще бойк. *утир'ало*, *утир'анник* 'т.с.' [Он., II, 323], зах.укр. *утир'ало* [ВхЗн, I, 266; Гр., IV, 362]. За даними лексикографічних джерел, припускаємо, що поза межами карпатських говорів архаїзм *утер'авало* не відомий.

Полот'енце – суфіксальний дериват (можливо, спільносхіднослов'янський; пор. рос. *полотенце* 'ручник, короткое полотнище для утирання лица или рук' [Даль, III, 265]) від *полотн'о*; що з прасл. **poltъno* 'ляна тканина' [ЕСУМ, IV, 502]. У значенні 'рушник' слово *полот'енце* утворює острівні ареали ще у межах бойківських [Он., II, 107], поліських (пор. *полот'енце* 'рушник для рук, лица, всього тіла' [НОВПП, 142; Грим., 128]) говірок. В українських говорах воно найчастіше вживається у значеннях: 'полотно' [ГБ, 202; Гр., III, 287], 'фартушок' [Арк., II, 67], 'перетинка між пальцями у качки, гуски' [іб; ВхЗн, II, 261]. У цьому семантичному полі лексема перебуває в літературній мові; пор. *полотенце* 'конопляна, ляна, бавовняна, а також штучна або шовкова тканина особливого переплетення', 'частина мережки, яка являє собою широку смугу ажурного візерунка та розділяє групи дірочок у ньому', 'перетинка па лапці водоплавного птаха', 'плоска тонка частина якого-небудь інструмента, зряд-

дя' [СУМ, VII, 97–98]. Ймовірно, вживання деминутива *полот'енце* у значенні 'рушник' – результат розвитку семи 'невеликий шматок полотна'.

Спорадично у межах закарпатського говору репрезентантом описуваної реалії виступає лексема *плат* – континуант праслов'янського кореневого етимона **platъ* 'частина, шматок тканини' [ЕСУМ, IV, 430], спорідненого з вищезгаданою основою **poltъno*. *Плат* – полісемантична назва, в українських говорах зустрічаємо такі значення: 'шматок тканини' [Он., II, 79], 'хустка', 'ганчірка' [Нер., 136], 'фартух' [ВхЗн, I, 246; УГР, 684] 'тканина, якою покривають покійника', 'шматок грубого полотна, в яке загортали насіння під час витискання олії' [Арк., II, 53; Корз., 186; Грим., 123], 'шмат полотна або іншої тканини' [ГГ, 150; ПГ, 142]; 'рушник утиратися' [ГП, 306]. Подібне семантичне наповнення слова *плат* і в говорах російської мови [Даль, III, 121]. Писемними пам'ятками староукраїнської мови слово фіксується із середини XV ст. як назва податку [ССТУМ, II, 151], за який, найімовірніше, розраховувалися полотном. Пізніше ця сема втрачається, натомість закріплюються 'платок' [Жел., 657], 'кілька аршинів білого тонкого полотна, яким завивають нареченій голову на весіллі', 'шматина' [Гр., III, 192]. Із ремаркою 'діалектне' подається в [СУМ, VI, 567] *плат* 'хустка', 'шмат полотна або іншої тканини, що служить покривалом, скатеркою'.

2. Маленький рушник для рук: *руч'нік*, *руч'нік*, *рушнік*, *рушнич'ок*, *ручнич'ок*, *ручнич'а*, *рушніч'а*, *обрус'а*, *убус'а*, *полотн'а*, *п'орт'а*, *п'орт'атко*, *кенд'овик*, *пулут'енце* *рук'оннойе*, *малій* *руч'нік*, *катр'ан*, *мійка*, *рам'ат*, *отир'ал'ник*, *полот'енце*, *руб*, *руб'іе*. Див. додаток к. 2.

Основна ДО 'зовнішній вигляд, розмір', за якою ця реалія протиставляється попередній, на лексичному рівні реалізується однослівними деминутивами, що становлять ядро цієї лексико-семантичної групи, рідше – описовими назвами у формі іменникового словосполучення, атрибутивний компонент якого конкретизує зміст головного поняття, вказуючи на його призначення (*пулут'енце* *рук'оннойе*) або якісну характеристику (*малій* *руч'нік*). Від синонімічних іменникових основ за допомогою форманта *-j(a)* утворені: *руч'нич'а*, *рушніч'а* < **rǫčьnikъ*, *обрус'а*, *убус'а* < *obrusь*, *полотн'а* < **poltъn-*, *п'орт'а* < **portъ*, *руб'іе* < **rubь*. Пізнішими є деривати, утворені за допомогою суфіксів *-ок-*, *-к-*, *-ик-*, серед яких: *руч'нич-ок*, нормативно закріплене в українській мові [СУМ, VIII, 919], *п'орт'ат-к-о* та *кенд'ов-ик*, похідне від *к'ендоу*, засвоєного закарпатськими говірками через угорські з тюркських мов; пор. каз., узб., туркм. *к'ендир*, тур. *kendir* 'клоччя, конопля' [ЕСУМ, III, 432].

У гуцульському говорі зафіксовані спеціалізовані назви цього поняття *рам'ат* та *руб*, що різняться семантичним забарвленням та

територією поширення, перше, представляючи ‘зношений, старий рушник для рук’, характеризується негативно-оціночним значенням, друге – емоційно нейтральне. *Рамат* локалізується у межах гуцульського говору, див. ще [ВхЗн, I, 253; ПГ, 161; Гр., 161; Гр., IV, 5; Жел., 796; Шух., I, 96]. Синонімічне *руб* компактно побутує у Західній Україні; пор. *руб, рубіє* ‘рушник, ганчірка, шмата’ у гуцульських [ГГ, 166; Шух., I, 260; ПГ, 168], буковинських [ГБ, 212; ГМ, 362], волинських (‘грубий шов на тканині, рубець’ [Корз., 209]), західнополіських (‘рубець на тканині’ [Лис., 188]) та ще деяких західноукраїнських говірках [Жел., 840; Гр., IV, 83]. Як розмовне *руб* ‘вузкий край, кромка чогонебудь’, ‘шов на тканині’ наводиться в [СУМ, VIII, 890]. З аналогічними семантичними наповненням ця назва відома у всьому слов’янському обширі і є продовженням праслов’янської форми *rubъ* ‘руб, край предмета, щось відрубане, підрублений, підшитий одяг’, похідної від і.е. дієслівної основи **rombh-* ‘рубати’ [ЕСУМ, V, 131–132; Черн., II, 125; Ф, III, 510; Вр, 455].

Походження гуцульського *рамат* досі немає задовільного пояснення. В. Коломієць визначає його як запозичення з грецької мови; пор. гр. *ράμμα* ‘нитка’, род. відм. *ράμματος*, яке споріднене з лат. *arma* ‘зброя’ [ЕСУМ, V, 22], що, на наш погляд, не зовсім правильне. Якщо брати до уваги спеціалізоване значення назви *рамат* у гуцульському говорі, то можливо, це – суфіксальний дериват від основи праслов’янського за походженням іменника *рамено* ‘плече’ [СУМ, VIII, 444], ‘частина руки до ліктя’ [Даль, IV, 58]; пор. прасл. **rato* ‘тс.’ [ЕСУМ, V, 22], що мотивується функціональним призначенням даної реалії; пор. ще *раматка* ‘тряпка’ [Шух., I, 96], *рамак* ‘рубель’ [ВхГл, 459], *раматок* ‘шматка’ [ВхЗн, I, 253], рос. діал. *раменка* ‘опліччя, частина сорочки чи будь-якого одягу’ [Даль, IV, 58].

Основне значення слова *катран* ‘шматок тканини, якою витирають руки’ у досліджуваних говірках супроводжується додатковою негативною конотацією ‘дуже старий рушник’, ‘засмальцьована ганчірка, якою забирають гарячі каструлі з печі’, ‘ганчірка до горшків’ [ГБ, 172], ‘накривальна папа’, ‘смола’ [ГП, 294], ‘ганчірка’, ‘онуча’, ‘ганчірка для миття посуду’ [Шило, 138]; пор. ще зах.укр. *катран* ‘фартушок’ [Жел., 337; Гр., II, 226; ВхЗн, I, 224]. Наявність у семантичній структурі слова семи ‘брудний, засмальцьований’ дозволяє припустити, що ця назва походить через посередництво угорських говорів з турецької мови; пор. тур. *katran* ‘смола, дьоготь’, що виводиться від фр. *gatrān* ‘т.с.’ [ЕСУМ, II, 406; Ф, II, 211]. Припускається також, що *катран* ‘ганчірка, фартух’ – результат видозміни форми *картун* ‘ситець’, запозиченої з німецької мови; нім. *Kattun* ‘тс.’ виводять від ар. *koton* ‘бавовна’ [ib, 396–397], що здається малоюмовірним, коли зважати на семантику діалектної назви.

3. Кухонний рушник, яким витирають посуд: *рушнік, ручник, руч’нік, обрус, обрус, рушничок, рамат, катран, вафель’ний ручник, вафель’ний ручник, кухон:ий ручнік, кухон:ый отиралник, кл’ітчастий ручнік, йамковатий рушнік, рушнік на ч’їбр’а, руч’нік на ч’їбр’а, кенду на ч’їбр’а, обрус на ч’їбр’а, ручнік на посуду, ручнік на мискі, ручнік для посуду, рушнік для посуду, тр’япка, лаха, кандзур, утерка, пұлочка, гончарка.*

Для іменування цієї реалії у досліджуваних говірках здебільшого вживають однослівні загальні назви, які використовуються для репрезентації родового поняття, – *рушнік, ручнік, руч’нік, обрус, обрус, рушничок, рамат, катран*, що охарактеризовані вище. При потребі конкретизації видової реалії у живому мовленні використовують описові назви у формі атрибутивних словосполучень, головний компонент яких – родова назва, зміст якої конкретизує залежний прикметник, називаючи ознаку за зовнішнім виглядом матеріалу виробу (*вафельни(ы)й ручнік, кл’ітчастий ручнік, йамковатий рушнік*) чи місцем уживання (*кухон:ий ручнік, кухон:ый отиралник*). Сема ‘призначення виробу’ на лексичному рівні реалізується залежними компонентом у формі прийменниково-іменникової конструкції, яка називає об’єкт призначення описуваної реалії, представлені головним членом словосполучення: *рушнік на ч’їбр’а, руч’нік на ч’їбр’а, кенду на ч’їбр’а, обрус на ч’їбр’а, ручнік на посуду, ручнік на мискі* (імен. у наз. в. + на + імен. у зн. в.), *ручнік для посуду, рушнік для посуду* (імен. у наз. в. + для + імен. у р. в.).

Лексема *тр’япка* у досліджуваних говорах виступає поодиноким, у поліських – організовує більші компактні ареали та характеризується високою словотвірною продуктивністю; пор. *тр’япка* ‘старий одяг’, *тр’япкач* ‘рушник утирати руки’, ‘пояс із тканини’, ‘ковдра із клаптиків тканини’, а також похідні *тр’япачі, тр’япйа, тр’япки, тр’япчун* [Грим., 159]. Окремими дослідниками форма *тр’япка* в українських говорах кваліфікується як запозичення з російської мови [Он., II, 304]. Хоча не виключено, що це – спільне східнослов’янське надбання; пор. рос. *тряпка* ‘лоскут, оторваний кусок ткани, ветошка, утирка, лохмотье’ [Даль, 4, 439], бр. діал. *трапка* ‘ганчірка’, д.рус. *тряпка* ‘бахрома’. Ця назва не має задовільного етимологічного пояснення, очевидно, пов’язана з *тріпати* [ЕСУМ, 5, 664].

Інші назви (*лаха, кандзур, утерка, пұлочка, гончарка*) формують периферію цієї лексико-семантичної мікрогрупи.

Назва *лаха* як полісемантична добре відома в українських говорах: пор. *лахи*, ‘лахміття’ [Жел., 398] ‘одяг взагалі’ [Гр., II, 348; ВхЗн, II, 249], ‘стара дірява одежина’ [Арк., I, 279; Грим., 84], ‘білизна’, ‘старий подертий одяг’ [Нег., 104], ‘стара зношена річ’ [Шило, 159], ‘ганчірка, онуча’ [Он., I, 405]. Від неї утворено чимало похідних: *лах’іт’а, лахатка, лахатник, лахатн’ак, лахман,*

лахмáт'а. Слово *лахи* 'дуже старий, подертий одяг' маркується як розмовне в [СУМ, IV, 455]. З таким семантичним наповненням відповідні фонетичні та морфологічні варіанти цієї назви поширені в інших слов'янських мовах, походять від псл. **lahъ* 'ганчірка', що з давнішої **laks-* < i.e. *lĕk-, lək-* 'роздирати' [ЕСУМ, III, 203]. Окремі науковці вважають, що українське *лах, лаха* – запозичення від нім. *Lache* 'клапоть' [Лопушанс, 36; Пашкова, 103]; пор. ср.-в.-н. *lachen*, н.-нім. *laken* 'полотно, простирадло' [Ф, II, 467]. Остання версія видається нам помилковою.

Бойківське *гончáрка* 'ганчірка', 'шматок тканини, якою забирають з печі горщики', ймовірно, є суфіксальними дериватом від *гончар*, що з прасл. **g^hrnъčarъ*, похідного від **g^hrnъсь* 'горщик', що з **g^hrnъ* 'горно' [ЕСУМ, I, 561].

Етимологічно не зрозумілою залишається назва *кáндзур*, що відома ще в поодиноких бойківських (пор. *кáнциур* 'ганчірка' [Он., I, 338]), наддністрянських (пор. спільнокореневі *кáнциер, кандрáче* 'рушник для посуду' [Шило, 135]), а також окремих наддніпрянських говірках (пор. *кáнциур, канцúря* 'лахміття, шматок' [Гр., II, 215]); див ще [Жел., 333].

Закарпатське *пúлочка* – суфіксальний дериват від *пúлка* (*y < o*), що українськими говірками вживається у значеннях: 'полотнище', 'хустка' [Гр., III, 186], 'фартушок із домашнього полотна' [Шило, 201; Арк., II, 50], 'килимочок на підлогу', 'передня частина сорочки', 'тонка літня спідниця', 'біла полотняна хустка з вишиваним кутком', 'покривало з тонкого білого серпанку, яким жінки замотують голову поверх очіпка', 'пелюшка', 'будь-який шматок тканини', 'ганчірка для стирання столу' [Грим., 123], 'шматок полотна на всю ширину тканини', 'одна з поздовжніх деталей спідниці' [Корз., 185]. У [СУМ, VI, 534] подається як розмовне. *Пúлка* – зменшено-пестливе від *пола* 'половина, пола', що продовжує пізні праслов'янське **polā*, утворене від **polъ* 'половина, бік' [ЕСУМ, IV, 485; Ф, III, 404; Циг., 354; Вг, 429].

Дієсловом *утерти* (док. вид) 'робити поверхню чого-небудь сухою' мотивується діалектне *утérка* 'рушник витирання для посуду', схожі спільнокореневі суфіксальні утворення зустрічаємо ще в деяких українських говорах; пор. поліс. *утерáч* 'рушник' [Лис., 221].

4. Вишиваний рушник, що вживається у різноманітних обрядових діях: *рушнік, ручнік, руч'нік, рученік, обрус, обрус, вишиваний рушнік, вишиваний ручнік, ушивана пúлка, в'ишитий рушнік, ушитойе обрус'а, ушиваний кегдú, п'úлка, пóкровец*.

Для позначення цього різновиду рушника за звичай використовуються назви родового поняття, що властиві тій чи іншій мовній території: *рушнік, ручнік, руч'нік, рученік, обрус, обрус, п'úлка, кегдú*. При потребі ідентифікації до них долучається дієприкметник-носій основної семи 'оздоблений вишивкою рушник', що входить до складений

назв у формі атрибутивних словосполучень: *вишиваний рушнік, вишиваний рушнік, вишиваний ручнік, ушивана пúлка, в'ишитий рушнік, ушитойе обрус'а, ушиваний кегдú*.

П'úлка – фонетичний варіант загальноукраїнського *п'úлка*, у закарпатських говірках, окрім вишиваного рушника, позначає ще невелику скатертину. Ці варіанти вживання слова *п'úлка* властиві закарпатському говору.

У словниковій статті "рушник" Б. Грінченко подає зафіксовані у центральній Україні на поч. ХХ ст. назви цієї реалії, що, протиставляючись за функціональним принципом, утворюють шести-членний опозиційний ряд: *рушник-утíрач* – для обличчя та рук, *стíрок* – для утирання посуду, *кíлковий* – вишитий багато, для прибирання картин, образів, *божнік* – для ікон, *плечевий* – багато вишитий для сватів, *подарковий* – дешевий, для весільних подарунків [Гр., IV, 91]. У наш час цей ряд дещо модифікувався: хоч і з'явилися нові поняття *бáнний рушнік, бáнник* 'рушник для витирання всього тіла', та все ж таки більшість реалій архаїзувалися, а відповідно й слова для їх позначення вийшли з активного використання.

5. Ганчірка, якою витирають пиліоку, бруд: *тр'áнка, шмáта, шмáтка, р'áнда, катрáн, рáмат, гончáр'ка, онúча, мійка, мітка, ганч'ірка, рубáта, стірка*.

Уживання назви *тр'áнка* у значенні 'ганчірка' – результат розвитку семантики 'старий одяг' мотивований тим, що для цієї реалії здебільшого використовували потріпанний, зношений одяг.

Той факт, що старий одяг для ганчірок розривали на шматки, на лексичному рівні втілюється в етимологічно прозорій назві *шмáта* та утвореному від його основи суфіксальними способом формі *шмáтка*. Обидві лексеми відомі в українських говорах у значеннях: 'ганчірка' [Он., II, 386; Нег., 188], 'зношений одяг' [Гр., 217], 'ганчірка будь-якого призначення' [Арк., II, 270-271]; пор. ще *шмáта, шмáтка* 'шматок' [Жел., 1095], 'лоскут, ветошка, тряпка' [Гр., IV, 505-506], а також рос. *шмат* 'кусок, ломоть, часть, отрезок, отрывок' [Даль, IV, 640], блр. *шмат* 'багато'. Очевидно, це спільне східнослов'янське запозичення від пол. *szmat* 'шматок' [Вг, 551]. За переконанням М. Фасмера, корінь останньої форми потрібно шукати в германських мовах; пор. ср.-в.-н. *snate, snatte* 'смушка, рубець' [Ф, IV, 459]. Спроби А. Брюкнера вивести польське *szmat* від чес. *šmatati* 'докучати', *šmatla* 'кульгавий' [Вг, 551] М. Фасмер вважає необґрунтованими.

У закарпатському говорі назва *р'áнда* – основний репрезентант цієї реалії. У гуцульському говорі її ізоглосу продовжує закономірне *р'éndá, р'énd'í* 'старий одяг, ганчірка' [Гр., 161]; пор. ще *р'áнда, р'áндочка* 'шмата' [ВхГл, 463; ВхЗн, II, 266; Жел., 337; Гр., IV, 93]. За даними словників, *р'áнда* в українських говорах поза межами Карпат не функціонує. У закарпатському говорі слово, очевидно, запозичене від угор. *rongy* 'ганчірка,

кляпоть; лахміття', від якого походять також слц. *randa* 'ганчірка, кляпоть', п. діал. *ređy* 'залишки одягу, лахміття' [ЕСУМ, V, 22-23].

Назва *стірка*, *мітка* (*мійка*) утворені за допомогою суфікса *-к(а)* відповідно від *стирати* (< прасл. **terti* 'терти' < і.е. **ter-* 'т.с.' [ЕСУМ, V, 558-559; Ф, IV, 47; Вг, 580]), *мити*, *мию* (< прасл. *myti* < і.е. *mī-*, *meu-* 'мити' [ЕСУМ, III, 467; Ф, III, 26; Вг, 350]). Словотвірні варіанти *мійка*, *мітка* в українських говорах вживаються паралельно; пор. *мійка*, *мітка* 'ганчірка до миття' у гуцульських [Нег., 188; ПГ, 101; Гг, 123], буковинських [ГБ, 187; ГП, 351], бойківських [Он., I, 441], наддністрянських [Шило, 174], поліських [Арк., I, 311-313], наддніпрянських [Гр., II, 423]. До лексичного складу української мови ввійшли, очевидно, у середині XIX століття [Жел., 437-440], але до реєстру СУМа не потрапили, на відміну від нормативної назви *стірка* 'шматок тканини (звичайно тієї, що була у вжитку), яку використовують для витирання чого-небудь' [СУМ, IX, 701]. Ізогласу західноукр. *стірка* [Жел., 920] на півночі та сході продовжують морфологічні варіанти *стир'ач* 'рушник для витирання столу, посуду' [Грим., 152], *стир* 'кухонна ганчірка', *стірка* 'гумка для стирання' [Лис., 204], *стірок* 'поношена річ', 'полотенце для витирання посуду' [Гр., IV, 204].

Під впливом літературної мови у досліджуваних говорах набула поширення назва *ганч'ірка* 'шматок старої, зношеної тканини', 'про зношений, старий одяг, білизну' [СУМ, II, 27], запозичена від п. *haczurka* 'ганчірка', яке походить від нвн. *Handscheure* 'шматина для витирання рук', утвореного з основ іменника *Hand* 'рука' і дієслова *scheuern* 'терти, чистити' [ЕСУМ, I, 468].

Вузьколокальний регіоналізм *руб'ата* утворений суфіксальним способом від *рубати* < прасл. **rubati*, що від і.е. дієслівної основи **rombh-* 'рубати' [ЕСУМ, V, 131-132], див. ще п. 2.

Уживання назв *катран*, *ра́мат*, *гонч'ар'ка*, *он'уча* для позначення цієї реалії – результат переосмислення значення 'назва речі, яку використовували у ролі ганчірки' > 'ганчірка'.

6. Скатерка, прямокутний кусок матерії, яким накривають стіл: *ск'атир'т*, *ск'атер'т*, *ск'атирка*, *скатерт'іна*, *обрус*, *обру́с*, *обру́сок*, *порт'ок*, *п'ор'т'а*, *п'у́лка*, *п'у́лка*.

Сьогодні у цій мікрогрупі домінує назва *ск'атир'т* та її похідні *ск'атирка*, *скатерт'іна* з десемантизованими демінутивними формантами. Їх ареал охоплює майже всю територію України, щоправда, неоднаковою мірою. Варіант *ск'атир'т*, окрім досліджених говорів (див. ще [ПГ, 175; Он., II, 222]), ще зрідка трапляється у говірках правобережного Полісся в ареалі назви *настіл'ник* [НОВПП, 143] та крайніх степових говірках, що межують з російськими [АУМ, III, 73]. Номен *ск'ати(е)рка* компактно поширений у подільських, сусідніх степових [АУМ, I, 294] та спорадично виступає в окремих поліських говірках [Арк., II, 149; Грим., 148]. Назва *скатерт'іна* вжи-

вається в основному у центральноукр. говорах [Гр., IV, 132]; пор. ще укр. літ. зменшено-пестливі *скатерт'інка*, *скатерт'інонька*, *ск'атірка* 'виготовлений із тканини особливого гагунку або в'язаний виріб, яким покривають стіл' [СУМ, IX, 255]. *Ск'атир'т* у писемних пам'ятках киеворуської доби, за твердженням Г. Войтів, з'являється в 1150 році [Войтів, 54].

Досі в мовознавстві немає єдиноприйнятої етимології назви *ск'атер'т*. Здебільшого спільно-східнослов'янське *ск'атер'т* (пор. рос. *скатерть*, блр. *скацёрка* [Ф, III, 365]), кваліфікують як результат видозміни давнішого **дъскатьръть*, утвореного від *доска* 'дошка, стіл' і *терети*, *т'ру* 'терти', пор. рос. діал. *рукотерть* 'рушник' [ЕСУМ, V, 267]. Інші етимології менш переконливі. Так, окремі лінгвісти, наслідуючи Соболевського, виводять слово *скатерть* від **съкати* 'сукати, скручувати', припускаючи, що первинно ним іменували 'виріб із суканих ниток' [Циг., 379], інші – від дієслова *скатывать* 'скручувати', оскільки, за свідченнями Даля [Даль, IV, 175], описувана реалія як елемент святкового убранства столу, очевидно, зберігалася у скрученому вигляді [Черн., II, 167]. Висловлювалась також думка про запозичення назви з німецької мови; пор. нвн. *Schetter* 'клейонка', свн. *scheter*, *schetter* 'тонка бавовняна тканина' [ЕСУМ, V, 267]. Проте саме із східнослов'янських мов слово *скатерть* перейняте деякими скандинавськими; пор. лит. *skoterte*, *skoter-tis* 'т.с.' [Ф, III, 365].

В окремих досліджуваних говірках за ДО 'наявність вишивки' вищеописаній протиставляється назва *обрус*, характеризуючи яку, інформатори згадують: *обрус – вишивана ск'атерка; у обрус завивали велику п'аску і несли св'ат'іти* (с. Хашів Турк. р-ну). Номен *обрус* та його акцентний варіант *обру́с* утворює компактні ареали у межах південно-західного наріччя, де вживається зі значенням 'скатертина' [Гг, 134, Нег., 124], 'рушник' [ПГ, 122; Сиз., 53], 'велика скатерка для свята', 'скатерка на церковному престолі' [Он., II, 11-12], та північного, у говорах якого позначає ще різновид жіночого головного убору; пор. *обрус* 'намітка, головний убір заміжньої жінки', 'скатертина' [Грим., 105; Арк., II, 6]. У писемних пам'ятках української мови кінця XVI ст. *обрус* функціонує як багатозначне слово й, окрім вищезгаданих традиційних сем, у текстах конфесійного стилю трапляється ще зі значенням 'довге широке полотнище', 'саван', 'полотно' [Войтів, 56-57]. Лексикографічні джерела II пол. XIX – поч. XX ст. слово *обрус* подають із звуженим семантичним полем [Жел., 548; Гр., III, 26; Даль, I, 616], а [СУМ, V, 572] кваліфікує його як діалектизм у єдиному значенні 'скатерть', що є вторинними і виникло в результаті розвитку семи 'рушник, шматок полотна, призначений для витирання чого-небудь'. Детальніше про *обрус* див. п. 1.

Від *обрус* суфіксальним способом утворений демінутив *обру́сок*, що, за даними діалектологіч-

них словників, обіймав широкі ареали у межах південно-західного наріччя; пор. *обрусок, обрушча* ‘простирадло’, ‘маленька скатерка’ [Жел., 548; Он., II, 11–12], а протягом останніх років швидко архаїзується.

В ужанських говірках для позначення описуваної реалії паралельно вживаються назви *п’улка* (*пулка*) та *п’орт’а, порток*.

Прасл. кореневий етимон **p^ortь*, що найчастіше виводиться від **porti* ‘пороти’ [ЕСУМ, IV, 529], реалізувався в говіркових утвореннях: *порт* ‘довгий обрус, який одягають жінки, коли йдуть до церкви’ (лемк. [ВхГл., 454]), ‘лляні чи конопляні нитки домашнього виробу’ (поліс. [Лис., 168]), ‘основа для ткання килимів, мішковини та інших грубих тканин’ (волин. [Корз., 188]), *порток* ‘кусень полотна’ (закарп. [ВхЗн, II, 262]), *портен’а* ‘рушник’ (бойк. [Он., II, 118]), *портівіна, порток* ‘скатерка’ (зах.поліс. [Арк., II, 75]), *п’орта* ‘ряднина, але не вовняна, а з ганчір’я’ (пд.степ. [Сиз., 58]). Усі вони пов’язані спільною семою ‘шмат полотна’. У слов’янських мовах континуанти праслов’янського **p^ortь* здебільшого є назвами тканини чи одягу із домотканої полотна, крім словац. *prtok* та словен. *prt*, що вживаються у значенні ‘скатертина’ [ЕСУМ, IV, 529]. Досліджуючи у писемних джерелах української мови групу слів зі значенням ‘скатерть’, Г. Войтів наголошує, що це значення для слова *порт* у пам’ятках не засвідчене [Войтів, 59]. З усього сказаного можемо зробити висновок, що наявність у крайніх західних говірках Перечинщини та Ужгородщини слова *порток* ‘скатерка’, – найімовірніше, результат впливу сусідніх південно-лемківських говірок Словаччини; пор. слц. *prtok* ‘т.с.’. Із цим значенням та вказівкою на вживання у західноукраїнських говорах наводить дериват *порток* Б.Грінченко [Гр., III, 355]. У сучасній літературній мові похідні від основи **p^ortь* представлені єдиним варіантом *порти* мн. ‘штани з полотна’ з ремарками “‘рідко” й “застаріле” [СУМ, VIII, 289].

7. Клейонка, тканина, покрита з одного або обох боків особливою речовиною, що робить її водонепроникною: *клейонка* (бойк., гуц.), *кл’ійонка, клийонка* (закарп.), *церета, церата* (бойк., гуц.), *с’ірата* (93), *дека* (26), *г’ума* (62).

У побуті населення Карпат ця реалія широкого застосування набула у II пол. ХХ століття. Основною для цього поняття є назва *клийонка*, що уживається ще у польських говірках: *кл’ійонка* ‘т.с.’ [Арк., I, 227; НОВПП, 146]; див. ще *клейонка* ‘т.с.’ [Жел., 348]. Очевидно, у говорах поширилася під впливом літературної мови (пор. *клейонка* ‘т.с.’ [СУМ, IV, 178]), до якої потрапила з російської [ЕСУМ, II, 457]; пор. рос. *клеёнка* ‘т.с.’ [Даль, II, 116].

Назва *церата* інформаторами усвідомлюється як більш давня, ніж вищеописана. Її ареал охоплює частину південно-західного наріччя (див. ще [Нег., 180; Он., II, 349; Жел., 1052]), правобережні польські говірки (*церата, цирата* ‘т.с.’ [ПрП, 146]) та

окремі центральні [Гр., IV, 427]. Як нормативне подається *церата* ‘клейонка’ у [СУМ, XI, 201]. Очевидно, запозичена з польської мови; пор. п. *cerata* ‘навощена’ похідне від *cera* ‘віск’ [Вг, 58].

Подекуди в закарпатському говорі в ареалі основної назви *клийонка* виступає номен *г’ума* – результат метонімічного переосмислення значення слова за схемою: ‘назва матеріалу’ → ‘назва виробу’. *Г’ума* ‘еластична речовина, що не пропускає води, повітря і виготовляється шляхом вулканізації каучуку; предмет, виготовлений з такої речовини’ [СУМ, II, 193] від с.лат. *gūma, gūmi* ‘каучук’ [ЕСУМ, I, 618].

Номен *дека* у досліджуваних говірках частіше вживається як ‘покривало, коц фабричного виготовлення’ [Гр, 56; ГБ, 157], ‘ковдра’ [Нег., 61] ‘верхня частина стола’ [Шило, 105], ‘верхняк (ймовірно, верхній одяг)’ [Жел., 176].

8. Серветка, невеликої форми вишиваний виріб, який використовують для прикрашення хатніх речей (стола, скрині): *салфетка, салфетка вишивана, салфетка гачкована, салфетка п’ре-б’ерана, серветка, порт’а, порт’атко, п’улочка, рушнік, накитка, хустинка, в’ишійки, т’облет, дор’ішка*.

Домінуючою у складі цієї мікрогрупи є назва *салфетка*, що засвоєна українськими говорами під впливом літературної мови [СУМ, IX, 21]. Відома й в окремих південнослов’янських мовах: болг. *салфетка*, м. *салфета*, хорв. *салвета* ‘т.с.’. В укр. мові вважається запозиченням із російської; пор. рос. *салфетка*, що походить від нім. *Salvette*, котре зводиться до іт. *salvietta* ‘рушник’ [ЕСУМ, V, 170]. Виділяють різновиди цієї реалії, що йменуються аналітичними назвами *салфетка вишивана, салфетка гачкована, салфетка п’ре-б’ерана*, атрибутивний компонент яких – носій основної ДО ‘спосіб виготовлення’. В окремих випадках ця ДО на лексичному рівні виражається синтетичними назвами: у гуцульському говорі – *в’ишійки* від *в’ишити*, у закарпатському – *т’облет* ‘серветка, вив’язана крючком’, етимологія останнього не ясна.

Зрідка паралельно з лексею *салфетка* у досліджуваних говірках виступає *серветка*, що вживається й в інших українських говорах; пор. західно- та центральноукр. *сервета, серветка* ‘т.с.’ [Жел., 860; Гр., IV, 114], поліс. *сервета* ‘скатерка’ [Арк., II, 141; НОВПП, 143], *серветка* ‘чоловіча сорочка’ [Грим., 147]. Як і попередня, ця назва в українських говірках постала під впливом літ. *серветка* ‘рукодільний виріб, яким прикрашають меблі або підстеляють під статуєтки, вази’ [СУМ, IX, 128], що походить від п. *serweta* < фр. *serviette* ‘т.с.’, утвореного від *server* ‘служити; користуватися; подавати на стіл’ [ЕСУМ, V, 216].

Функціональна близькість серветки та скатерки спричинила використання назв *порт’а, порт’атко, п’улочка, рушнік* для іменування обох

предмів. Поєднання сем 'накривати' та 'невеликий шматок тканини' втілюється у назвах *хустинка*, основне значення якої – 'шматок тканини або в'язаний, трикотажний виріб, переважно квадратний, який пов'язують на голову, шию, напинають на плечі' [СУМ, XI, 175–176], та *накітка*, котра в українських говорах часто вживається як 'скатерка', 'тканина, якою покривають що-небудь', 'велика тепла хустка, яку накидають на плечі' [Арк., I, 357; Грим., 98]. У значенні 'верхній одяг без рукавів, на зразок плаща', 'покривало для подушки, ліжка' *накідка* є літературною нормою [СУМ, V, 103].

Серветку прямокутної продовгастої форми в поодиноких бойківських говірках іменують *дор'ішкою*. В українських говорах *дор'ішка* ще означає: 'домотканий килим, яким застеляють підлогу', 'вишивка прямокутної форми, яку навскіс вішали на стіні' [Арк., I, 139], 'вид узорної різьби, якою чумаки у дорозі прикрашається ярмо', 'узор, яким гончарі розфарбовують миски' [Гр., I, 425]. З подібним семантичним наповненням уживається в укр. літ. мові; пор. *доріжка* 'вузький, довгий килим або товста тканина такої самої форми, що використовується як постілка; вузька довга смуга з тканини, мережива, що стелиться як прикраса' [СУМ, II, 377]. Використання слова для позначення виробів із тканини – результат мета-

форичного переосмислення значення 'смуга землі, по якій їздять і ходять' на основі зовнішньої подібності.

На основі вищевикладеного матеріалу можемо зробити такі висновки. Зібрані нами у карпатському регіоні назви для позначення столової білизни характеризуються великою різноманітністю та багатством. Ядро досліджуваної лексики становлять назви, що своїм корінням сягають праслов'янської етномовної єдності: *ручник*, *руч'нік*, *обрус*, *убус*, *плат*, *порт*, *лаха*, *руб* – ці лексеми відомі більшості українських говорів й іншим слов'янським мовам. Найбільшою є група власне діалектних утворень, похідних від питомих основ: *обрус'а*, *убрус'а*, *обрус'а*, *порт'а*, *руб'іе*, *ручнич'а*, *рушніча*, *утер'аїник*, *утир'ал'ник*, *отир'ал'ник*, *утер'авало*, *ут'ер'ка*, *полот'енце*, *рам'ак*, *рам'ат*, *рушнич'ок*, *ручнич'ок*, *порт'атко*, *стірка*, *тр'ап'ка*, *мійка*, *мітка*, *пұл'ка*, *пұл'очка*, *гонч'ар'ка*, *накідка*; від запозичених основ засобами українського словотвору утворені *кенд'овик*, *шм'атка*. Невеликою є група запозичень (близько 4%), до яких відносимо *кенд'у*, *катр'ан*, що засвоєні з тюркських мов через посередництво угорської; *ганч'ірка*, *серветка*, *шмат* – з польської; *салф'етка*, *клей'онка* – з російської. Етимологічно неясним залишається слово *канд'ур*, потребує уточнення походження слова *скатерка*.

Скорочення назв джерел

- Арк.* – Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок: У 2 т. – Луцьк, 2000.
АУМ – Атлас української мови: У 3 т. – К.: Наук. думка, 1984 – 2001. – Т. I – III.
Бичко – Бичко З.М. Діалектна лексика Опілля. – Львів: Фенікс, 1997. – 137 с.
Бодник – Бодник А.А. Народная терминология сукноделия Западного Прикарпатья и Закарпаття-Бойковщины // Симпозиум по проблемам карпатского языкознания: Тезисы док. и сообщ. – М., 1973. – С. 8–9.
Ващенко – Ващенко В.С. Про наростання нового в лексиці говорів Наддніпрянщини // Праці XI республіканської діалектологічної наради. – К., 1965. – С. 80–89.
Войтів – Войтів Г. Група слів зі значенням 'скатерть' в українській мові // Українська історична та діалектна лексика: Зб. наук. праць. – Вип. 5. – Львів, 2007. – С. 53–66.
ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ, Перун, 2003.
ВхБ. – Верхратський І. Говір батьків // Збірник філологічної секції НТШ. – Т. XV. – Львів, 1912. – 310 с.
ВхГл. – Верхратський І. Про говір галицьких лемків // Збірник філологічної секції НТШ. – Т. V. – Львів, 1902.
ВхЗн. – Верхратський І. Знадоби до пізнання угорсько-руських говорів. – Ч. 1. Говори з наголосом подвижимим. – Львів, 1899. – 276 с.; Ч. 2. – Говори з наголосом сталим. – Львів, 1901. – 280 с.
Гз – Гуцульські говірки: Короткий словник. – Львів, 1997.
ГБ – Горбач О. Південнобуковинська гуцульська говірка с. Бродина, пов. Радівці // Горбач О. Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. – Мюнхен, 1997 (фотопередрук). – С. 136 – 238.
ГМ – Горбач О. Південна буковинсько-покутська говірка с. Милимовець бл. Радовець // Там само. – С. 324–373.
ГП – Горбач О. Марамороська говірка й словник села Поляни над р. Русковою (Румунія) // Там само. – С. 276 – 322.
Гр. – Словарь української мови / За ред. Б.Д. Грінченка. – К., 1907 – 1909. – Т. I – IV.
Грим. – Гримашевич Г.І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. – Житомир, 2002. – 184 с.
Даль – Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М., 1955. – Т. I – IV.
ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: У 7 т. – К., 1982–2006. – Т. I – V.
Жел. – Малоруско-німецький словарь. Уложили С. Желєхівський і С. Недільський. – Львів, 1886.

- Корз.* – Корзонюк М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 62–267.
- ЛАЗО* – Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області Української РСР (України): Лексика. – Ужгород, 1958 – 1993. – Ч. 1–3.
- Лиз1970* – Лизанець П.М. Угорсько-українські міжмовні контакти (На матеріалі угорських говорів Закарпаття): Конспект лекцій. – Ужгород, 1970. – 250 с.
- Лис.* – Лисенко П.С. Словник поліських говорів. – К.: Наук. думка, 1974. – 260 с.
- Лопушанс.* – Лопушанський В., Пиц П. Німецькомовні лексичні запозичення у говорах Західної України. – Дрогобич, Відродження, 2000. – 68 с.
- Моск.* – Москаленко А.А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області (До IV Міжнародного з'їзду славістів). – Одеса, 1958. – 80 с.
- НОВІІІ* – Назви одягу та взуття правобережного Полісся / За ред. проф. М.В. Никончука. – Житомир, 1998. – 230 с.
- Нег.* – Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березові. – Львів, 2008. – 224 с.
- Он.* – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: У 2 т. – К., 1984.
- Пашкова* – Пашкова Н.І. Загальна назва одягу в українських говорах // Лексика української мови в її зв'язках з слов'янськими і неслов'янськими мовами. – Ужгород, 1982. – С. 102 – 103.
- ПГ* – Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до Словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського районів). – Ужгород, 2005.
- Прокопенко* – Прокопенко В.А. Областной словарь буковинских говоров // Карпатская диалектология и ономастика. – М.: Наука, 1972. – С. 411 – 478.
- СБГ* – Словник буковинських говірок – Чернівці: Вежа. – 2004. – 688 с.
- СЗГ* – Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.
- Сиз.* – Сизько А.Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини: Навч. посібник. – Дніпропетровськ, 1990. – 100 с.
- ССтУМ* – Словник староукраїнської мови XIV - XV ст.: В 2 т. – К.: Наукова думка, 1977 – 1978.
- СУМ* – Словник української мови: В 11 т. – К., 1970 – 1980. – Т. I – XI.
- Тищенко* – Тищенко Л.М. Побутова лексика південнословобожанських говірок: Склад і структурна організація // Волинь - Житомирщина: Історико-філологічний збірник. – Житомир, 2001. – № 6. – С. 281–300; її ж: Структурна організація й динаміка побутової лексики південнословобожанських говірок: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2002.
- УГР* – Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії. – Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. – 784 с. + XVI.
- УУС* – Угорсько-український словник / За ред. проф. П.М. Лизанця. – Ужгород, 2001. – 800 с.
- Ф* – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. – М., 1963 – 1974. – Т. I–V.
- Федоровська* – Федоровська І.О. Із спостережень над тюркською лексикою у говірках середнього Полісся (ковйор, килим, диван) // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. XV респ. діал. нарада: Тези доп. і повід. – Житомир, 1983. – С. 230 – 231.
- Циг.* – Циганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка. К., 1989. – 511 с.
- Черн.* – Черных П.Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка: В 2 т. – М., 1999.
- Шило* – Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. – Львів – Нью-Йорк, 2008. – 288 с.
- Шух.* – Шухевич В. Гуцульщина: У 5 т. – Верховина, 1997 – 2000. – Т. I – IV
- Br.* – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Warszawa, 1970. – 806 s.
- Rudn.* – Rudnyckij J. An etymological dictionary of Ukrainian language. – Winnipeg, 1962– 1982. – Vol. I – II.

Список населених пунктів у мережі карт

1. Старява Старосамбір. р-ну Львів.	14. Нижнє Висоцьке Турків. р-ну Львів.
2. Вел. Лінина Старосамбір. р-ну Львів.	15. Красне Турків. р-ну Львів.
3. Топільниця Старосамбір. р-ну Львів.	16. Задільське Сколів. р-ну Львів.
4. Містковичі Самбір. р-ну Львів.	17. Коростів Сколів. р-ну Львів.
5. Дорожів Дрогоб. р-ну Львів.	18. Кам'янка Сколів. р-ну Львів.
6. Хащів Турків. р-ну Львів.	19. Липа Долин. р-ну Івано-Фр.
7. Боберка Турків. р-ну Львів.	20. Великий Березний Закарп.
8. Залокоть Дрогоб. р-ну Львів.	21. Мирча Великоберез. р-ну Закарп.
9. Урич Сколів. р-ну Львів.	22. Буківцьово Великоберез. р-ну Закарп.
10. Вел. Дідушичі Стрий. р-ну Львів.	23. Розтока Воловецького району Закарп.
11. Кострино Великоберез. р-ну Закарп.	24. Гусине Турків. р-ну Львів.
12. Ставне Великоберез. р-ну Закарп.	25. Кривка Турків. р-ну Львів.
13. Либохора Турків. р-ну Львів.	26. Латірка Воловецьк. р-ну Закарп.

27. Нагірне Сколів. р-ну Львів.
28. Ілемня Рожнятів. р-ну Івано-Фр.
29. Новоселиця Перечин. р-ну Закарп.
30. Ворочево Перечин. р-ну Закарп.
31. Дубриничі Перечин. р-ну Закарп.
32. Тур'ї-Ремети Перечин. р-ну Закарп.
33. Зарічево Перечин. р-ну Закарп.
34. Порошково Перечин. р-ну Закарп.
35. Задільське Волов. р-ну Закарп.
36. Тишів Волов. р-ну Закарп.
37. Ниж. Ворота Волов. р-ну Закарп.
38. Лази Волов. р-ну Закарп.
39. Подобовець Міжгір. р-ну Закарп.
40. Пилипець Міжгір. р-ну Закарп.
41. Верх. Студений Міжгір. р-ну Закарп.
42. Голятин Міжгір. р-ну Закарп.
43. Майдан Міжгір. р-ну Закарп.
44. Новоселиця Міжгір. р-ну Закарп.
45. Мислівка Долин. р-ну Івано-Фр.
46. Синевир. Поляна Міжгір. р-ну Закарп.
47. Осмолода Рожнятів. р-ну Івано-Фр.
48. Міжгір'я Богородчан. р-ну Івано-Фр.
49. Солотвин Богородчан. р-ну Івано-Фр.
50. Голосків Коломий. р-ну Івано-Фр.
51. Баранинці Ужгород. р-ну Закарп.
52. Лінці Ужгородського району Закарп.
53. Ярок Ужгород. р-ну Закарп.
54. Пацканьово Ужгород. р-ну Закарп.
55. Кальник Мукачів. р-ну Закарп.
56. Бобовище Мукачів. р-ну Закарп.
57. Голубине Сваляв. р-ну Закарп.
58. Дусино Сваляв. р-ну Закарп.
59. Березники Сваляв. р-ну Закарп.
60. Річка Міжгір. р-ну Закарп.
61. Демічево Ужгород. р-ну Закарп.
62. Дубрівка Ужгород. р-ну Закарп.
63. Зняцево Мукачів. р-ну Закарп.
64. Горонда Мукачів. р-ну Закарп.
65. Кольчино Мукачів. р-ну Закарп.
66. Лецовиця Мукачів. р-ну Закарп.
67. Доробратово Іршав. р-ну Закарп.
68. Чорн. Потік Іршав. р-ну Закарп.
69. Білки Іршав. р-ну Закарп.
70. Кушниця Іршав. р-ну Закарп.
71. Довге Іршав. р-ну Закарп.
72. Горінчево Хуст. р-ну Закарп.
73. Колочава Міжгір. р-ну Закарп.
74. Усть-Чорна Тячів. р-ну Закарп.
75. Зелена Надвірнян. р-ну Івано-Фр.
76. Татарів Надвірнян. р-ну Івано-Фр.
77. Білі Ослави Надвірнян. р-ну Івано-Фр.
78. Ниж. Березів Косів. р-ну Івано-Фр.
79. Прокурава Косів. р-ну Івано-Фр.
80. Карапчів Вижницьк. р-ну Чернів.
81. Квасово Берегів. р-ну Закарп.
82. Ниж. Ремети Берег. р-ну Закарп.
83. Олешник Виноградів. р-ну Закарп.
84. Вел. Копаня Виноградів. р-ну Закарп.
85. Крива Хуст. р-ну Закарп.
86. Імстичево Іршав. р-ну Закарп.
87. Тарасівка Тячів. р-ну Закарп.
88. Білин Рахів. р-ну Закарп.
89. Чорна Тиса Рахів. р-ну Закарп.
90. Кривопілля Верховин. р-ну Івано-Фр.
91. Яворів Косів. р-ну Івано-Фр.
92. Розтоки Путил. р-ну Чернів.
93. Виженка Вижн. Р-ну Чернів.
94. Долішній Шепіт Вижн. р-ну Чернів.
95. Мигове Вижн. р-ну Чернів.
96. Банилів-Підгірний Сторожин. р-ну Чернів.
97. Тросник Виноградів. р-ну Закарп.
98. Велятино Хуст. р-ну Закарп.
99. Вишково Хуст. р-ну Закарп.
100. Добрянське Тячів. р-ну Закарп.
101. Вел. Бичків Рахів. р-ну Закарп.
102. Косівська Поляна Рахів. р-ну Закарп.
103. Ділове Рахів. р-ну Закарп.
104. Богдан Рахів. р-ну Закарп.
105. Зелене Верховин. р-ну Івано-Фр.
106. Плоска Путил. р-ну Чернів.
107. Шепіт Путил. р-ну Чернів.

